

INTERVJU Urban Vovk o reviji Literatura

Prizadevanje za pridelavo duhovnega luksuza

Urban Vovk (1971) je bil med letoma 2001 in 2008 ves čas v vlogi glavnega in/ali odgovornega urednika revije Literatura. Z njo je še vedno tesno povezan, saj vodi Literarno-umetniško društvo (Lud) Literatura, ki je izdajatelj revije. Poleg revije Lud Literatura izdaja štiri knjižne zbirke in organizira številne prireditve s področja bralne kulture ter vsakoletne delavnice Šole kreativnega pisanja. Vovk piše predvsem kritike in eseje, zadnje čase pa zelo rad prevaja. Objavil je dve knjigi: V teku časa (2002) in Kruh zgodnjih let (2006). Med letoma 2002 in 2007 je uredil knjižno zbirko Prišleki. Trenutno vodi že sedmo kritično delavnico Šolo kreativnega pisanja in oddaja svoj četrti samostojni knjižni prevod – roman Poslovilno darilo srbskega pisatelja, ki že dlje časa živi v Kanadi, Vladimira Tasića. Eno tistih knjig, ki jo ne le bereš, prevajaš ali urejaš, ampak predvsem intenzivno »živiš«.

VALENTINA PLAHUTA SIMČIČ

Revija Literatura je nastala po dramatičnem razkolu v reviji Problemi, ob svojem nastanku pa je bila vezana predvsem na postmodernizem. Menite, da tudi danes obstaja takšna vezanost na kakšen idejno-estetski koncept oziroma ali je taka navezava sploh mogoča?

Navezava je sicer vselej mogoča, vendar bi bilo po mojem mnenju o njej pri Literaturi v tem trenutku težko govoriti. Mislim, da je v tem nemara celo ključna razlika v primerjavi z začetki izhajanja revije, z razlogi za njeno takratno ločitve od Problemov in njeno umestitvijo v tedanji slovenski kulturni prostor. Dramatičen razkol poraja drugačno energijo, kot je na delu danes, ko »zgojliterarnost«, »apolitična drža« in »individualizem« niso več nič ekskluzivnega, pa tudi postmodernistična paradigma trenutno še nima primerljive naslednice.

Ob tem se seveda poraja vprašanje, kakšni literarni tokovi so trenutno sploh prisotni na Slovenskem in ali so dovolj močni, da bi jih lahko literarna revija vzela za svoje (neorealizem, urbana literatura ...)?

Bolj kot moč bi se mi zdel vprašljivi namen takšnega revijalnega podjetja. Seveda se hkrati z uveljavljanjem načelne uredniške politike uvaja tudi tok zamisli, ki v nekaterih etapah razvoja preraste v opaznejši literarni tok, vendar po mojem opaznanju v ozadju teh silnic največkrat ni neke udarne ambicije, kako izskočiti iz vrste, temveč želja po drugačnem interpretiranju dejstev, razvoja dogodkov. Literatura se je v zadnjem času res še najpogosteje povezovala z urbanim tokom, vendar mislim, da je bila glede tega znotraj uredniškega pogona ves čas na delu ustvarjalna skepsa, ne pa hotenje, da bi določeni poetiki, ki jo posredno spodbujata estetska usmeritev tvorcev revije,

zagotovili čim večjo potisno moč in jo izstrelili v središče literarnega dogajanja. Prepričan sem, da je bil glavni namen in morda tudi edini skupni imenovalec vseh uredniških ekip, ki so se zvrstile v zadnjih dvajsetih letih, predvsem pridelava duhovnega luksuza in z njim uveljavljanje kriterija čim boljše napisaneega stavka.

Je pa revija Literatura gotovo vsaj delno generacijsko vezana, saj so okrog nje zbrani predvsem mlajši literarni kritiki in publicisti. Menite, da je to ena ob pomembnih razlik, ki jo loči od drugih slovenskih kulturnih revij? Kakšen je položaj Literature med drugimi literarnimi revijami?

Če najprej zadevo obrnem na šalo, bom rekel, da so literarni kritiki vedno mlajši, saj starejših skoraj ni več, pa pustimo zdaj to. Spet bom zelo neradikalno in bom nekoliko relativiziral generacijsko navezavo, saj trenutno v uredništvu »kohabitirajo« kar tri generacije. Najstarejša je še iz ustanovnih časov ali vsaj zgodnjih začetkov, srednja, ki je bila najaktivnejša v tem desetletju, je rojena v prvi polovici sedemdesetih, vse bolj pa se uveljavljajo že tudi najmlajši, ki so se ob ustanovitvi revije šele dobro začeli učiti branja in pisanja. To ima seveda lahko dobre ali slabe posledice. Sam sem po naravi bolj nagljen k omogočanju sinergičnega učinka kot pa k provokativni zaletavosti in manifestativnemu »istrčavanju« za vsako ceno, čeprav se zavedam, da tudi ta taktika lahko kdaj doseže svoj namen, a tisto, kar me osebno žene naprej, je vedno stremeljenje k združevanju najboljšega, kar premoremo kot posamezniki. In v našem kolektivu to željo še vedno začitam.

Zelo opazna je rekrutacijska vloga Literature. Po eni strani rekrutira mlade kritike, ki jim daje prvo možnost objave, po drugi strani pa mlade avtorje, ki jih odkriva na literarnih delavnicah. Menite, da s tem

URBAN VOVK

popravlja »napako v sistemu« oziroma posledice, ki jih prinaša opuščanje medijske, pa tudi literarne scene na Slovenskem?

Vesel sem, da ste to opazili in poudarili, čeprav odpravljanje napake v sistemu s tem ni omogočeno, ker danes glavna napaka delujočih sistemov ni več nedemokratičnost, temveč neselektivnost. Z delavnicami in uredniškimi selekcijami pri reviji že lahko ustvarjamo konkurenčno okolje, ki zdaj že preverjeno prinaša rezultate, saj nekaj naših delavniških »gojencev« že dobiva nagrade in strokovna priznanja, vendar so množični mediji tisto odločilno sito, ki ima daleč največji vpliv na javno prepoznavnost avtorjev in prioritete bralcev, tukaj pa se korrigiranje napake že ustavi. Vsekakor pa smo lahko ponosni na to, da smo v zadnjih petih letih ustvarili stimulativno okolje za mlade avtorje in k temu veliko prispevajo delavnice Šole kreativnega pisanja, ki rekrutirajo tudi tiste nekoliko sramežljive avtorje, ki v poznejše omogočijo objavljajanje v reviji pod uredniškimi mentorstvom

in na koncu še morebitno objavo knjižnega prevenc v okviru našega založniškega programa. Kar nekaj danes zelo cenjenih avtorjev je namreč svoj literarni prvenec izdalo prav pod okriljem naše založbe (seveda niso vsi povezani z našimi delavnicami, da ne bo pomote), naj omenim le Dušana Merca, Jureta Jakoba, Lili Potparo, Veroniko Simoniti in še vedno aktualno najrajenjemo za najboljši prvenec Veroniko Dintinjano.

Imate razvejeno uredništvo s področnimi uredniki. Verjetno se na uredniških sestankih pogosto razvijajo zanimive polemike. Katere iz zadnjega časa so vam najbolj ostale v spominu?

Ja, tudi razvejeno uredništvo je že dolgoletna praksa. Navsezadnje je Andrej Blatnik, ki je še edini »preživeli« ustanovni član uredništva revije, urednik rubrike Zadnja izmena že vse od njenih začetkov. Razvejenost pa kajpada že vse od začetka spremljajo tudi polemike, ki pa le redko prerastejo v prepir. V tem trenutku se zato ne spominim nobene polemike, ki se ne bi razka-

dila do konca uredniškega sestanka, ne glede na to, kako dolgo se je zaradi tega moral zavleči, in da ne bi na koncu pokadili pipe miru. Mislim, da vse uredniške polemike posestljiva kar jaz in Primož Čučnik, ki sva bila v zadnjem desetletju najbolj zavzeto pri stvari. Če je on izrazil predstavnik poetičnega principa in naglih ustvarjalnih prebiskov, sem jaz morda nekoliko bolj preudarne sorte in se zato bolj obremenujem z mejami resničnega. Če bi se izrazil po nogometno, bi rekel, da sva kot brazilski napad in italijanska obramba. Kombinacija igralcev, ki nimajo vedno istih pogledov na igro, a na koncu praviloma prinese dober rezultat.

Če bi se odločili ponatisniti »the best of« Literature, kateri prispevki iz zadnjih desetih let bi bili v taki jubilejni izdaji?

Pri odgovorjanju na to vprašanje se ne morem izogniti opozorilu, da je intervjuvančev odgovor izraz njegovih osebnih stališč, ki niso nujno tudi stališča uredništva. Seveda se je zvrstilo kar nekaj meni zelo ljubih objav, ki so medtem zvečine že dočakale knjižno »nadgradnjo«, zato jih danes ni smiselno omenjati v revijalnem kontekstu. V tej zvezi bi zato rad omenil predvsem tematske bloke, še posebej tiste, ki so produkt medpodročnega sodelovanja z drugimi izraznimi mediji, saj smo te povezave v zadnjem času še posebej skrbno gojili. Že vsa leta nas odlikuje tudi dobra kritična šola, tudi zato smo se odločili, da ob letnicah revije v fokus postavimo rubriko, ki je edina ne-honorirana, a vztraja že od samega začetka in je tako rekoč avtorsko delo revije. To so *Robni zapisi*, žanr, ki smo mu v poletni številki namenili serijo besedil, ki so lahko tudi »navodila za uporabo« vsem tistim, ki se z njim doslej še niso srečevali ali pa se niso izražali na ta način. Evro za znak v wordu! Kako bi lahko po danes prevladujočih merilih še učinkoviteje poudarili pomen vrednosti vrednotenja, saj drugače to v povprečju počnemo za stokrat manjše denarce? Prvi odziv na takšno ponudbo je vesel smeh, ki pa je v podotnu že tudi malo obupan, saj se šele ob ekscelnih dobro zavemo, kaj nas čaka, ko bomo po končani zabavi pospravili mize in se vrnil v resničnost.

Svojo dvajsetletnico boste proslavili »delovno«. Kaj vse pripravljate?

Glede na to, da imamo že precej razvejen program, ki ga ob delavnicah, reviji in knjigah sestavljajo še številne prireditve iz sklopa razvijanja bralne kulture, je pri nas vedno delovno. Pripravljen je že tudi jesenski program dogodkov, ki ga bomo sklenili 11. decembra v prostorih Društva slovenskih pisateljev, ko bomo tudi podelili nagrado za najboljši robni zapis.

Recenzijski izvod

Vrvohodec nad zaraščeno dolino

GORAN DEKLEVA

Aleš Debeljak
Tihotapci

Mladinska knjiga, Nova slovenska knjiga, Ljubljana 2009, 97 str., 19,95 evra.

Dve čisti gori in med njima / močvirno zaraščena dolina. / Ahil je med samimi Ahili. / Tihotapstvo na veliko, / carinik pa je skrit in ne nadzoruje več, / samo vesel je / skritega prehajanja. – Ne, teh besed ni napisal Aleš Debeljak v Tihotapcih, svoji prvi zbirki po petih letih, pač pa Edvard Kocbek v Tihotapstvu, pesmi iz Žerjavice. Debeljakova obdelava tihotapskega motiva se od Kocbekove bistveno razlikuje – zbirka ni pisana s ptičje, temveč z žabje, se pravi posameznikove perspektive, zdi se, da znotraj takega horizonta o la condition humaine ni mogoče reči ničesar, vsaj naravnost in deklarativno ne; gori namreč nista prav nič čisti, slej ko prej edini cariniki v pričujočih pesmih pa so brkati uslužbeni na nekdanjih jugoslovanskih mejah. Kar torej ostaja, je močvirno zaraščena dolina, meja pa, ki jo Debeljakovi Tihotapci prestopajo, je predvsem meja med sedanostjo in preteklostjo. Debeljak namreč zbirko izpiše kot nekakšen potep po Ljubljani (na primer: Robbov vodnjak, Sidro, Pod tvojim oknom, Lily Novy – naslovi pesmi bi težko bili bolj neposredni), med katerim se izkaže, da se vsakega izmed obiskanih oziroma upesnenih topoi drži spomin, skozi katerega se je mogoče odtihotapiti v preteklost. Debeljak se ob tem povečini uspešno izogiba nekaterim pastem, ki že po tradiciji spremljajo to temo. V Tihotapcih tako ni veliko prostora za patetično, bidermajersko svetobolje, nekritično idealizacijo preteklosti ali cmeravo tematiziranje človekove smrtnosti; protagonist Debeljakovih pesmi ostajajo obvladani, svojega kompasa praviloma ne izgubijo. V pesmi Once Upon a Time in America tako beremo: [K]oledar mi je v napoto, ampak se ne pritožujem, na nekem drugem mestu pa celo naletimo na naslednjo ugotovitev: [E]vo mene na terenu starem, / sem, kar sem hotel biti. To seveda ne pomeni, da se pesmi v Tihotapcih mestoma ne obarvajo z melanholijo ali nostalgijo, toda pomembneje se mi vendarle zdi, da se v dvogovoru s to preteklostjo Debeljakovi pesemski protagonisti nenehno vračajo tudi nazaj oziroma naprej, k sedanosti, kakor da se na ozadju tistega, kar je bilo, bolje vidi to, kar je. Ko se, na primer, Tihotapci zadržujejo v Trnovem, naletimo na tole lapidarno in pronicljivo analizo naše tranzicijske stvarnosti: Novi most je tak kot novi gospodarji: prostor pomeni / jim vse, čas pol toliko, mogoče ob drugi priliki. V Grajskem drevoredu lahko, med drugim, še preberemo, da jezik ne pozna privatne lastnine, v Tiralici se pesem dotakne sodobne trgovine z organi, no, v Sidru pa je misel o svetu v ravnotežju pospremljena s preprostimi vzklikom: Kakšna znota. Svet je torej predvsem močvirno zaraščena dolina, iz katere pa, če je verjeti Tihotapcem, vendarle pelje ozeka, tvegava pot – umetnost. V pesmi, posvečeni Igorju Zabelu, se tako pred nami razgrne podoba umetnika vrvohodača, katerega cilj, celo obsedenost je priti na drugo stran, se rezila dotakniti in se vrniti. Tu se seveda kaže vprašati, ali so Tihotapci tudi vrvohodci ali so, z drugimi besedami, na ravni naloge, ki je znotraj njihovega lastnega horizonta naložena umetnosti? – Čeprav so vse pesmi oblikovane precej strogo (sestavljene so, brez izjeme, iz štirih štirivrstičnic, znotraj besedil se tudi redno pojavljajo izrazito jabsko ali trohejsko intonirane sekvence), se zdi konstrukcija pesniških podob tu in tam nepotprežljiva. V prvih verzih Pod košem (Ne, zaboga, razbite glave tlačiti v vredo vodo, / kjer preteklost in prihodnost sta enako neresnični / kot tekla med vulkani.), na primer, se pesem z bliskovito naglico giblje od vode prek časovnih kategorij k tekmi med vulkani, ne da bi pri tem bolj polno razvila potencial posameznih uporabljenih motivov. Nekajkrat se tudi zazdi, da nizanja spominov in asociacij ne poganja izključno znotraj-besedična logika; kakor da bi pesem izgubljala boj z izkušnjo, iz katere izraža. No, kljub temu zna biti Debeljak tudi razorožujoč; tako, na primer, izvemo, da kdor ljubi, tvega mnogo oblik začudenja, čeprav (ali, morda, prav zato) drevo, ki raste tam, kjer ljubezni se vrtijo v krog, / je znane vrste, veliko blaznosti moje in malo lipe. Gotovo ne vselej, a mestoma so Tihotapci videti prav okreni na svoji vrvi.

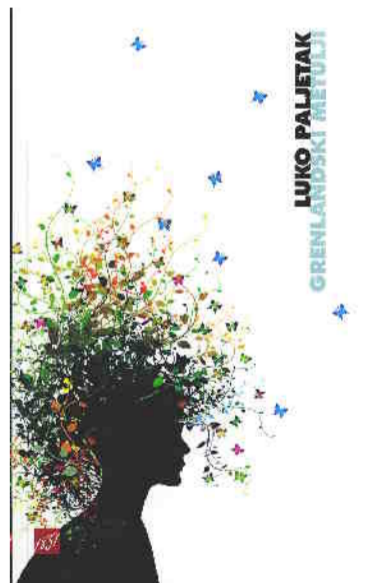
Iz tiskarne

Luko Paljetak

Grenlandski metulji

Celjska Mohorjeva družba, prevedel Andrej Arko, Celje–Ljubljana 2009, 94 str., 22 evrov.

Luko Paljetak je pri nas najbolj znan kot odlični prevajalec poezije v hrvaščino, med drugim celotnega Franceta Prešerna, je pa tudi izvorni pesnik in esejist. Pogosto prihaja v Slovenjo, tu ima prijatelje in sodelavce, kot mediteranska duša učinkuje precej sproščeno, rahlo melanholično, pesniško. Njegova knjiga kratke proze Grenlandski metulji je v izvirniki izšla leta 2006. Paljetak je ne le mojster kratke proze, ampak celotnega literarnega pristopa, to je zgradbe, stila, motivike in osrednje povezovalne teme; to je nekakšno preuščstvo, bodisi pravo ali sanjsko, umišljeno, konstrukcijsko. Zgradba je, čeprav so to zelo kratke zgodbi, v bistvu novelistična s povsem nepričakovanim preobratom. Celotno ozračje je še najbolj magično realizmu. Morda bi se dalo v ozadju prebrati še sodobno eksistencialno stisko, beg iz stisk utečenih razmerij, iskanje nekih simboličnih rešitev s pomočjo živali (metulji) ali rastlin (mimoze), starin (porcelanasta papiga ...), preobrazb (tigrica) ... Ta pristop kaže odličnega oblikovalca, ki natančno ve, katera mera je prava in s katero vsebino mora idealno zapolniti svoj poetično prozni kalup. M. Z.

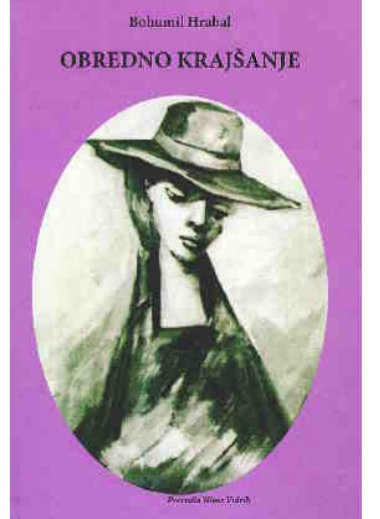

Bohumil Hrabal

Obredno krajšanje

Založba Forma 7, prevedela Nives Vidrih, Ljubljana 2009, 108 str., 23 evrov.

Bohumil Hrabal (1914–1997), brez dvoma eden najpomembnejših čeških prozaistov druge polovice 20. stoletja, je v slovensko kulturno zavest stopil šele na začetku osemdesetih, ko je izšel prevod enega njegovih najbolj znanih romanov, *Strogo nadzorovani vlaki*, drugi dve njegovi ključni deli – *Stregel sem angleškemu kralju* in *Prebučna samota* – pa sta izšli šele v devetdesetih letih. Sedaj prihajajo do nas tudi druga, morda malce manj znana dela iz pisateljevega obsežnega opusa. V prevodu Nives Vidrih je pravkar izšel roman *Obredno krajšanje*, v katerem se Hrabal spominja svojega otroštva v majhnem češkem mestecu Nymburk, kjer je živel z materjo in očimom v pivovarni. Pomemben človek njegovega otroštva, ki nastopa v romanu, je tudi stric Pepin, rdeča nit več pisateljevih del – Hrabal ga je štel za glavnega inspiratorja svoje literarne metode, oplajal se je z njegovim nebrzdanim tokom govora in s pripovedovalskimi izbruhi. Sicer pa prevajalka Hrabala označi kot avtorja nebrzdane imaginacije, improvizacije, humorja in nežne ironije, poetičnosti in grobosti ter življenjske modrosti. Vse to najdemo tudi v romanu *Obredno krajšanje*, ki predstavlja samostojni del trilogije. V. P. S.

PORTRET Poljska pisateljica Magdalena Tulli

Traktat o človekovi neizpolnjenosti

Na večeru v okviru cikla Literarne identitete Evrope, ki ga v sodelovanju s Cankarjevimi domom prireja založba Modrijan in se uvršča v kontekst zbirke *Euroman*, je prejšnji teden Ljubljano obiskala poljska pisateljica Magdalena Tulli, avtorica romana *V rdečem*. S pisateljico se je prejšnjo sredo pogovarjala prevajalka Jana Unuk.

IGOR BRATOŽ

Njen ameriški prevajalec pravi, da Magdalena Tulli vsekakor ne spada v glavni tok poljskega literarnega prizorišča, njeno pisanje je nekaj posebnega, tudi sama učinkuje razmeroma zaprtjo in ni posebej naklonjena založniški promocijski mašineriji, še najraje se prestopi predstavljati s svojim pisanjem. Kritiki njeno držo in njena dela cenijo. Ima pa avtorica tudi zelo jasna stališča o marsičem, prejšnji teden je v Cankarjevem domu navrgla, da imata srednja in vzhodna Evropa za sabo veliko strašnih trenutkov, težko skupno dediščino. O zgodovini je mogoče pisati različno, lahko – in to je najbolje – na podlagi dejstev, mogoče je tudi narediti zgodbo, tako zgodbo, ki je del vseh nas, vendar ona tega ne more: »Uporabljati dejstva, da bi napisala nekaj zabavnega – tega ne morem.« A Evropa potrebuje literaturo, ki ni zabavna, literaturo, ki ni primerno branje za potovanje z vlakom. Take knjige – in v ta ris sodi tudi *V rdečem* – so nujne zato, ker ima vsak narod svojo temotno zgodbo in šele ko jih bomo poznali in povezali, bomo lahko živeli brez bremen. Ta izziv po pisateljičnem mnenju lahko uresniči le literatura, ne film ali katera druga umetnostna panoga.

Poljsko ogorčenje in ljubosumje

Svojo prvo knjigo proze, *Sanje in kamni* (*Sny i kamienie*), je objavila leta 1995, v romanu, za katerega je dobila nagrado Sklada Kościelskich, ni likov, pripovedovalčev glas vodi bralce med predmeti, delo, ki ga nekateri označujejo za pesem v prozi, je študija opazovanja in razlaganja vsega vidnega. Sledili so romani *V rdečem* (*W czerwieni*, 1998), *Kolesje*

(Trybny, 2003; ta roman je bil leta 2006 nominiran za prestižno dublinsko nagrado IMPAC) in *Motnja* (*Skaza*, 2006; nominacija za najuglednejšo poljsko literarno nagrado

MAGDALENA TULLI

Nike). Leta 1955 v Varšavi rojena avtorica je v poljščino prevedela dela Marcela Prousta, Itala Calvina in Fleur Jaeggy. Skupaj s sociologom in publicistom Sergiuszem Kowalskim je izdala delo *Namesto procesa: Poročilo o sovražnem govoru*. O tej knjigi je v Ljubljani povedala, da je »publicistika, ki hoče pokazati, da smo Poljaki ksenofobi«. Veliko je v poljski javnosti tudi antisemitizma, je prepričana, to pa izvira iz dejstva, da so se Poljaki po drugi svetovni vojni počutili najbolj oškodovane,

bojevali so se povsod, se žrtvovali, naredili res veliko, niso kolaborirali, vendar so jih zavezniki odpisali in to je bilo za takratno generacijo strašno krivično, čutili so se ogoljufane ... in potem so svoje trpljenje in žrtve primerjali s trpljenjem Židov, s trpljenjem, ki ga je svet opazil (njihovega pa ne). Prepričana je, da je v poljskem antisemitizmu nekaj tega ogorčenja in tudi občutek ljubosumja.

Ta ugotovitev je pomembna. Kot je v enem od svojih esejističnih del